

О‘QUVCHILARNI TARBIYALASHDA MAKTAB, OILA VA JAMIYATNING BIRGALIKDAGI FAOLIYATI

Choriyrov To'ychi Jo'rayevich

Qashqadaryo viloyati Dehqonobod tumani

87-umumiy o'rta ta'lim maktabining

"Ona tili va adabiyot" fan o'qituvchisi

Jo'rayeva Ruxshanabonu To'ychizoda

CHDPU "Boshlang'ich ta'lim" yo'nalishi 3-kurs talabasi.

Bekimbetova Intizar Batirbekovna

CHDPU "Boshlang'ich ta'lim" yo'nalishi 3-kurs talabasi.

Annotatsiya. Ushbu maqolada maktab, oila va jamiyatning bir-biriga uzviy bog'liqligi, ular o'rtasidagi hamkorlik turlari, o'quvchilar tarbiyasida maktab, oila va jamiyat hamkorligining zaruriyati yoritilgan.

Kalit so'zlar: maktab, oila, jamiyat, ta'lim, tarbiya, muloqot, o'qituvchi, farzand, ota-ona, hamkorlik, yuksalish.

Inson kamolotida oilaning o'rni beqiyosdir. Na oila, na maktab, na davlat muassasalari, ularning har biri alohida-alohida holda bola shaxsiyatiga ta'sir qiluvchi ijobiy omillarning vazifalarini bajara olmaydi. Zero, ta'limning to'liq va tartibli jarayoni ushbu o'zaro bog'liq uchta ta'lim sohasini uzluksiz amalga oshirishni taqozo etadi. Bu jarayonning asl tashabbuskori maktabdir. [3; 102-b.]

Bola tarbiyalashda buyuk mutafakkir bobomiz Mirzo Ulug'bek shunday deganlar: "Oilada ota-onalar, ayniqsa, o'qimishli ota-onalar o'z farzandlarining haqiqiy inson bo'lib kamol topishiga alohida e'tibor berishlari lozim" [2]. Shunday ekan, har bir ota-ona farzandining tarbiyasiga ko'proq e'tibor berishi, ularga alohida

vaqt ajratib, odob-axloqdan dars berishi, yomonlarga yaqin yo‘latmasligi lozim ekan. Ana shunda ular ota-onasi va el-yurtiga xizmat qiladigan, ularga ikki dunyoda obro‘ olib keladigan, yuzlarini yorug‘ qiladigan farzand bo‘lib ulg‘ayishadi.

Alisher Navoiy bobomizning tarbiyaga oid qarashlari deyarli barcha asarlarida o‘z ifodasini topgan. Masalan, “Hayratul-abror” asarida tarbiyaning asosiy uslublarini sanab ko‘rsatib, bola tarbiyasiga va uning shaxs sifatida shakllanishiga katta ahamiyat berib, bola “baxt chirog‘i” – deb ta‘riflangan [1]. Demak, bola baxt va saodat keltiruvchi ziyodir. Bu agar oilada tarbiya uslubi to‘g‘ri tatbiq etilsa, bola hayotda o‘z baxtiga tez erishadi, degan g‘oyani ifodalaydi.

S.Makarenkoning ta‘kidlashicha, maktab va oila o‘rtasidagi muloqotning eng oson usuli bu o‘quvchining o‘zi. Bu usulning afzalligi nafaqat faolligi, balki bolaning o‘qituvchi talablarini qabul qilishi va uni oilada amalga oshirishidir.[5]

Uzoq va boy tarixga ega bo‘lgan xalqimiz o‘zining ta‘lim-tarbiyaga oid ulkan merosga ega. Bu meros bugungi avlodni insonparvarlik, mehr-muhabbat, oqibat, vatanparvarlik, yuksak axloq ruhida tarbiyalashga xizmat qiladi. Hozirgi kunda bola tarbiyasiga, ularni jahon talablariga mos bilim olishlariga, hunar egallashlari, har tomonlama yetuk inson bo‘lib voyaga yetishlariga ota-onalar mas‘uldirlar. Tarbiyaning asosi oiladan boshlanadi.[4]

O‘qituvchi va sinf rahbari o‘quvchining uyiga borib, uning oilaviy hayoti muhiti haqida kerakli ma‘lumotlarni topadi. O‘qituvchining o‘quvchi uyiga kelishi o‘quvchi uchun ham, uning ota-onasi uchun ham muhim voqeadir. Ushbu imkoniyatdan maktab, ota-onalar va hatto o‘quvchining o‘zini ham bir-biriga bevosita bog‘lash uchun foydalanish kerak. Ammo o‘qituvchi ota-onani maktabga chaqirish yoki farzandini jazolash, xullas o‘quvchi ustidan shikoyat qilish maqsadida uning uyiga borsa, xato qiladi.

Maktab va oila o‘rtasidagi muloqot va hamkorlikning eng muhim shakli ota-onalar yig‘ilishidir. Mazkur yig‘ilishda ta‘lim va tarbiyaning eng muhim masalalari muhokama qilinadi, yo‘l qo‘yilgan kamchiliklarni bartaraf etish yo‘llari belgilab olinadi. Ota-onalar yig‘ilishi mavzulari quyidagicha bo‘lishi mumkin: “Farzandingiz

qanday o‘qiydi?”, “Keling, bolalarning sevimli mashg‘ulotlari haqida gaplashaylik” yoki “Darslar tugagach” (bunda ota-onalar farzandlarining bo‘sh vaqtlarida bajaradigan ishlari haqida gapiradilar), “Mustaqil hayot ostonasida”. Ota-onalarning javoblarini sinf majlisida o‘quvchilar tomonidan berilgan javoblar bilan ham solishtirish mumkin.

Yosh avlodni tarbiyalashdek umumiy vazifani bajarishda maktab va oila mustahkam ittifoqchi hisoblanadi. Shuning uchun o‘zaro obro‘ e‘tiborni saqlab qolish uchun ular o‘rtasida o‘zaro ishonchli munosabatlar bo‘lishi kerak.

So‘nggi paytlarda bolalarni tarbiyalash ishlariga jamoat tashkilotlari ham keng jalb etilmoqda. Ko‘pgina tashkilot va muassasalar tomonidan maktab o‘quvchilari turli xil foydali jamoat ishlariga jalb etilib, qarovsiz qolgan bolalarga yordam qo‘lini uzatish, o‘smirlar huquqbuzarliklarining oldini olish maqsadida aholi yashash punktlari qo‘mitalarida mehnat so‘rovlarida maxsus postlar tashkil etilgan. Bunda ko‘ngillilar guruhlari, politsiya bolalar uylari va boshqa muassasalar ko‘plab tarbiyaviy ishlarni amalga oshiradilar.

Mahallaning ustunligi shundaki, bu yerda ko‘p yillar davomida birga yashagan, bir-birini bilgan, sinagan, tanigan kishilar istiqomat qiladilar. Ular har bir oiladagi muhitni va har bir bola tarbiyasini, ota-onasini mahallada tutgan o‘ni, mavqei hamda imkoniyatlarini yaxshi biladilar.

Oila, mahalla, maktab hamkorligi rejasini tuzish quyidagicha:

- Tarbiyaviy ishlar o‘tkazish dasturi va shu dastur asosida mahallada yashovchi har bir bola bilan bu tarbiyaviy ishlarni olib borish.
- Mahallada bolalar dam olishlariga, qiziqarli ishlar bilan shug‘ullanishlariga imkoniyat yaratib berish.
- Mahallada tarbiyaning ta’sirini oshirish kabi ko‘plab ishlarni olib borish, o‘quvchilarni har tomonlama axloqli tarbiya topishlariga keng imkoniyat yaratadi.

Bola tarbiyasida maktabning o‘rni ham juda beqiyosdir. Har bir bola maktab ostonasiga qadam qo‘yar ekan, o‘zining kelajakdagi qiladigan

ishlarini jajji ongida tasavvur qiladi. Maktabda olgan bilimlari, ta'lim tarbiyasi, bu ishlarning amalga oshishida, albatta, o'z ta'sirini o'tkazmay qolmaydi. Oila, mahalla, maktab hamkorligida quyidagi tamoyillarga amal qilinganida samaradorlik yanada yuqoriroq bo'ladi:

- ta'lim-tarbiya jarayonida hamkorlik harakatlarining ish birligi tarbiyalanuvchiga hurmat va talabning uyg'unligi.
- hamkorlik jarayoni sub'ektlarining teng huquqliligi va yuksak mas'uliyati.
- ota-ona farzandining maktabgacha bo'lgan davrdagi jismoniy, aqliy va ma'naviy rivojlanishini ta'minlash.

Bularning barchasi bolaning yetuk inson bo'lib voyaga yetishida muhim ahamiyatlardan biri hisoblanadi. Tarbiyaviy, tashkiliy, uslubiy ishlarni hayotga tatbiq etishda har bir fuqaro, oila, mahalla va maktab o'zining shart-sharoiti, atrof-muhitni tahlil qilib: o'quvchi, o'qituvchi, ota-ona; maktab, oila, mahalla, jamoatchilik; oila, mahalla, maktabgacha ta'lim muassasalari, maktab; yo'nalishlariga amaliy tarbiya ishlarini tatbiq etib va shu kun talabi darajasida targ'ibot ishlari olib borilsa, natijada tarbiya masalalari bo'yicha ijobiy yutuqlarga erishish mumkin..!

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, yosh avlodni yaxshi xulqli, Vatanga sadoqatli qilib tarbiyalashda ularning yosh jihatlariga, xarakteriga ahamiyat berish lozim. Chunki bularsiz tarbiyada ko'zlangan maqsadga erishib bo'lmaydi. Mahalla, maktab, oila hamkorligining ijobiy tomonlari shundaki, bolaning dunyoviy bilimga ega bo'lishi, fikrlarining keng bo'lishi, noto'g'ri ta'sirlarga berilmasligi, uyda va maktabda bo'sh vaqtini unumli o'tkazishini ta'minlashga, xalqiga va jamiyatga foyda keltiradigan shaxs bo'lib ulg'ayishiga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Alisher Navoiy. Hayratul-abror. Toshkent. G'.G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti. 1989 y. 262 b.
2. Atamurodova R. Mirzo Ulug'bekning pedagogik qarashlari va ta'lim.
<https://www.youtube.com/watch?v=FoC6M9vNiAo>
3. Axmadaliyev B.S., Farmonov O'.N. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. – T.: 2022.

4. Axmadaliyev A.K. Oila pedagogikasi. – T.: 1994
5. Makarenko A.S. Ota-onalar kitobi. [Tarjimon. Ziyο Aminov]. Toshkent, O‘zo‘quvpeddavnashr, 1954. 176 bet.